

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם לאה תלמי (פסח), רחובות
תאריך: 21.1.99
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: אני מבין שנולדת בדמשק למשפחת פסח. ספרי קצת בבקשה על המשפחה. במה ההורים עסקו, כמה ילדים הייתם, באיזה מקום גרתם בדמשק? כל מה שקשור לענין הזה.
 לאה תלמי: כל מה שידוע לי אינם זכרונות אישיים. המשפחה גרה ברחוב היהודים בדמשק. זה נקרא חארת אל-יהוד. אבא שלי עסק מעט במסחר. בראשית הוא היה שען, אבל הוא עבר לעסוק במסחר והוא הירבה לנסוע למצרים. ב-1926, עוד לפני שנולדתי, הוריי החליטו לעלות לארץ. הם שהו כאן כשנה.

ש: איפה?

ת: תל אביב.

ש: בערך שנה. הם עלו ב-1926 את אומרת?

ת: נכון.

ש: הם עלו כמעפילים או באופן מסודר עם דרכונים?

ת: לא. הם עלו לפי מה שידוע לי לגבי הפעם הזאת של 1926, הם לא עלו, זה לא נקרא דרכון אלא צריך היה לקבל סרטיפיקט מממשלת המנדט. הם לא עלו עם סרטיפיקט. הם שהו כאן כשנה. כנראה יכלו לחדש את הרשות להישאר בארץ

ש: איפה הם היו בארץ?

ת: בתל אביב. הם גרו בתל אביב ברחוב, עד כמה שאני יודעת מתוך הסיפורים, ברחוב הרצל.

ש: 72?

ת: לא. הרצל 72 זה היה כשהם עלו בפעם השניה ב-1933. אז היה בארץ משבר כלכלי.

ש: את מדברת על 1926?

ת: נכון. נסיונות העבודה של אבא שלי שהיו באמת די פרטיזניים לא עלו יפה. המשפחה בדמשק מאוד לחצה שהם ישובו והם אכן שבו והולידו אותי ראשונה ואחריי את אחי.

ש: אז את הבת הבכורה, ונתן האח שלך הוא אחרייך.

ת: נכון. יש לנו אח נוסף, חיים, שנולד כבר בארץ.

ש: חיים נולד בארץ. רק תזכירי לי בבקשה מה היו שמות ההורים שלך.

ת: אבי אליעזר ואמי בתיה.

ש: בתיה לבית ?

ת: תורכיה.

ש: את נולדת ב-?

ת: 1928. אחי ב-1931.

ש: נתן?

ת: נתן. אנחנו עלינו לארץ

ש: בשלב הזה שהוא חזר, במה הוא עסק בדמשק? שכן ומסחר?

ת: כן. הוא הרבה מאוד עסק בענייני אקספורט-אימפורט. אפילו קשר קשרים עם מפעלים בארץ. היה מייבא מוצרים לדמשק.

ש: מארץ-ישראל?

ת: נכון.

ש: מתל אביב?

ת: מתל אביב. עד כמה שאני יודעת הרבה מאוד מוצרי טקסטיל וגם כל מיני חלקים מכאניים שהוא הצליח למצוא בארץ. או לפעמים הוא נסע גם למצרים. על המהלכים האלה שלו אני לא כל כך יודעת. רק אני יודעת באופן כללי. זה מה שהוא עשה.

ש: הבנתי.

ת: אמא שלי כמובן היתה עקרת בית. אני לא יודעת אם זה קשור אבל אני רוצה לציין שגם העליה הראשונה וגם העליה השנייה שלהם היתה עליה ציונית. לפחות לגבי הפעם השנייה המצב הכלכלי של הוריי היה כבר מבוסס וכל המשפחה היגרה. הם בהחלט עלו מתוך כוונה ציונית וגם מתוך מחשבה שהילדים שלהם, זאת אומרת אנחנו, נגדל בארץ. עד כדי כך ששפת האם שלי היא עברית בלבד. הם לא דיברו איתי אף פעם ערבית. כמובן גם של אחי. זהו לגבי המשפחה.

ש: ב-1933 הם עולים?

ת: הם עולים לארץ.

ש: איך הם עולים בפעם הזו?

ת: כן, זה גם כן דבר נחמד מאוד מפני שאז לא היתה בעיה. אתה עלית על הרכבת בדמשק והיית מגיע עד צמח ברכבת. זה מה שהם עשו. מצמח הם נסעו לטבריה. צמח היתה אז עיירה ערבית. אני עוד זוכרת אותה.

ש: אבל אמרי לי, לא היתה ביקורת בצמח?

ת: אז עוד הפעם, הם עלו ללא סרטיפיקט אלא עם זכות שהייה בארץ.

ש: את היית אז בת חמש, נכון?

ת: אני הייתי בת חמש. אבל מה שבאמת קרה, כעבור אני לא יודעת פרק זמן מסויים, אמא שלי אחי ואני היינו חייבים לשוב לסוריה, לדמשק. זאת הערת אגב. כי לפי החוק המנדטורי יכול היה להגר לארץ אדם או שהיו לו אלף לירות סטרלינג, הוכחה שיש לו רכוש וזה היה המון כסף אז, או שהוא מקבל סרטיפיקט. לקבל סרטיפיקט היה דבר מסובך.

ש: ההורים ביקשו סרטיפיקט?

ת: זהו, אז אנחנו שבנו לסוריה. לא חזרנו לדמשק. זה היה בתקופת הקיץ. היינו בעיירת נופש שנקראת בלודאן. אבי בינתיים קם, הסדיר את הענין הזה של הסרטיפיקט

ש: עם מי הוא הסדיר את זה?

ת: הוא כנראה נעזר באיזה שהוא ייעוץ. אני לא יודעת איך ומה הוא סידר את זה. אני יכולה לספר לך קוריוז?

ש: כן, בהחלט דוקא.

ת: זה נחמד מאוד כי הגיע הזמן שהוא הלך לסדר את זה באיזה משרד ממשלתי. צריך לזכור שזה ענין מנדטורי. אנחנו מדברים על התקופה המנדטורית. הוא חיכה בתור והגיע תורו. הוא אומר לפקיד ששמו אליעזר פסח, אז הוא אומר לו – תסלח לי, אין לנו כאן פסח. מה, זה לא יכול להיות, אני הוזמנתי ליום הזה והנה אני והנה המסמכים. הפקיד אומר לו – אני מאוד מצטער. בקיצור ולענין התברר, הרי הערבים לא יודעים להגיד פ'. הם אומרים ב'. היה רשום אליעזר בסח. לכן הפקיד

ש: הפקיד פשוט היה ערבי?

ת: הפקיד היה אנגלי.

ש: אז מי שרשם את זה היה פקיד ערבי.

ת: מי שרשם היה פקיד ערבי שרשם בסח. זה רק ככה

ש: קוריוז.

ת: קוריוז, כן. בקיצור אז הוא הגיע ...

ש: אה, הוא קיבל את האישור?

ת: הוא קיבל, נכון, ואנחנו שבנו לארץ.

ש: בלודאן זה היה בלבנון, נכון?

ת: כן. בלודאן זאת עיירה, אני חושבת שעד היום זו מין עיירת נופש כזאת.

ש: אז לא חזרתם לסוריה, אלא

ת: לא חזרנו לדמשק.

ש: לא חזרתם לדמשק. חזרתם ללבנון.

ת: לא. בלודאן היא בסוריה, היא לא בלבנון.

ש: אה, היא בסוריה. או קיי. זאת אומרת היא דרומית לדמשק, הרבה לפני דמשק. היא בין ירדן לדמשק.

ת: מבחינה גאוגרפית אני חושבת שהיא אמורה להיות דרום מערב לדמשק.

ש: דרומית מערבית לדמשק.

ת: כן.

ש: אז אתם מצטרפים לאבא לאן?

ת: לא, אבי בא ושהה איתנו מספר ימים וחזרנו לארץ.

ש: לאן?

ת: לתל אביב. היתה לנו כבר דירה שם.

ש: היתה כבר דירה?

ת: כן. ביום שהם הגיעו לארץ היינו אצל קרובי משפחה שלנו.

ש: מי?

ת: אצל לאה יודקובסקי. זה מוגרבי. היא היתה אחות של אבי. אז אנחנו גרנו למספר ימים. סמוך לבית

שלהם היה בנין שרק סיימו לבנות אותו. הוריי שכרו שם דירה.

ש: הם שכרו שם דירה אני מבין מפני שהיה נוח להיות ליד קרובי משפחה, נכון?

ת: כן. בודאי. בהמשך אני אספר לך. היום כשאני רואה את העליות החדשות ואני גם בעצמי העליתי עולים. הייתי פעמיים ברוסיה ולימדתי עולים. אז אני רואה את התמונה שחוזרת ממש על עצמה. הם כל הזמן הצטופפו יחד. כאן באמת הקירבה למשפחת מוגרבי שהיו בארץ אני חושבת מ-1922, משהו כזה, אז בהחלט היה חשוב להם להיות יותר ...

ש: חוץ מאותה משפחת מוגרבי היו עוד משפחות סוריות בשכנות לכם?

ת: לא. באופן כללי אני כמעט ולא הכרתי לאורך חיי, רק לקראת. כשאבי היה מאוד זקן והקימו את המרכז של התאחדות עולי דמשק ואני עזרתי לו בזה, אני לא הכרתי אנשים עולי סוריה. חוץ מקרובי המשפחה שעלו בהמשך גם כן.

ש: עוד נדבר בזה. אז אתם גרים ברחוב הרצל, קרוב ל-72, ומנהלים את החיים. איפה למדת?

ת: הלכתי לגן הילדים שהיה די בקרבת מקום. לאחר מכן למדתי בבית הספר ביאליק שזה היה בית הספר היחידי באזור.

ש: בית ספר ביאליק זה ליד התחנה המרכזית הישנה?

ת: בדיוק, והיינו הולכים ברגל עד

ש: עד ...

ת: נכון.

ש: הבנתי. שם עשית את היסודי.

ת: בית הספר היסודי.

ש: באותה תקופה במה אבא עסק ועבד? מה קורה עם המשפחה?

ת: הוא בעצם עסק באקספורט-אימפורט.

ש: המשיך לעסוק ביצוא ויבוא?

ת: נכון. בתקופת מלחמת העולם השנייה, אם אנחנו מדברים על התקופה שאני הייתי ביסודי, אז היו לו קשרי מסחר עם דוד שלי שגר במנצ'סטר. אח של אמא שלי.

ש: ששמור?

ת: זכי תורכייה.

ש: שהיה במנצ'סטר גם כן בעניני טקסטיל, נכון?

ת: כן, והוא היה כבר אזרח אנגלי. הוא הקים שם משפחה. אז לאבי היו קשרי מסחר איתו.

ש: מתי הם היגרו לאנגליה?

ת: למנצ'סטר? אני לא זוכרת, כמובן לא יודעת מתי, אבל הוא היה בחור צעיר. עזב את דמשק, כי במנצ'סטר היה מרכז של טקסטיל. בעיקר צמר. היו שם אנשים יוצאי דמשק.

ש: אז אבא ממשיך באותו עיסוק. מה עם אמא? עקרת בית?

ת: אמא עקרת בית.

ש: את מסיימת את היסודי ו-?

ת: ואני לומדת בגימנסיה הרצליה שהרסו אותה לצערנו הרב.

ש: כן, מגדל שלום.

ת: חס וחלילה.

ש: אבל באותה תקופה למדת שם ארבע שנים, את כל התיכון?

ת: נכון. סיימתי.

ש: סיימת. באותה תקופה היו איתך עוד כמה ילדים או בנות דמשקאים או סורים בכלל?

ת: לא. אנחנו גרנו, עזבנו את רחוב הרצל והמשפחה בנתה ברחוב פרץ 24 מה שנקרא היום בית משותף אבל זה היה בית משפחתי. אנחנו גרנו שם, אח של אמי ושתי אחיות של אמי.

ש: את מוכנה לציין שמות?

ת: כן. משה תורכי, הוא שינה את שמו לתורכי; רחל ... שעלתה מדמשק ממש ערב, היא היתה אלמנה, ממש ערב מאורעות '36; עדה שמוש, אתה שמעת על אמנון שמוש?

ש: משפחת שמוש, כן. היא אחותו?

ת: לא. היא נישאה לאחיו. אמנון שמוש הוא גיסה. היא כבר לא בחיים.

ש: מה שם אחיו?

ת: טוביה. היא נישאה לטוביה.

ש: הבנתי.

ת: היא הגיעה לארץ. גם האח האחר של אמא שלי משה וגם עדה גדלו והתחנכו אצל האח של ... כיוון שאביהם נפטר בגיל צעיר, אז הוא לקח אותם אליו ולתקופה מסוימת עדה למדה ... אחר כך היא עלתה לארץ ... בבית שלנו, למעט שתי דירות שגרו בהן דיירים זרים, אז כולנו היינו בני משפחה. זאת היתה חברת הילדים שלנו. שלי ושל כולנו. אני לא יודעת אם זה רלוונטי אבל זה אחד הדברים שהיום שאני מנתחת אותם הם ברורים לי ואני גם רואה את זה במקומות אחרים. אבל אז זה היה מאוד יוצא דופן. לא הירשו לנו לשחק ברחוב. לא הירשו לנו למשל ללכת אם ילדים היו באים אלינו כדי שנלך לקטוף פרחים בואדי מוסררה שהיה קרוב וכך הלאה. זאת אומרת אנחנו

ש: לא הירשו לכם?

ת: לא הירשו. היינו כל הזמן במסגרת מאוד מאוד סגורה. הייתה לנו חברת ילדים אבל לא אירחנו למשל חברים. היתה זרות. היה ניכור. אם אני יכולה להוסיף הערה, אמא שלי כל הזמן היתה כזאת. האחיות שלה קצת יותר וקצת פחות נפתחו לסביבה. אבל אמא שלי אני חושבת עד ליום מותה הרגישה על אדמה זרה. היא לא קשרה קשרים עם אנשים. לא היו לה חברות. שום דבר.

ש: ממה זה נבע?

ת: מהרגשת זרות, ניכור. גם אישיות כמובן זה גורם. אבל זה שהם כל הזמן היו יחד, היתה להם חברה שלהם. הם אף פעם לא קשרו קשרים עם חברים לעבודה של אבא שלי. תמיד הם בילו יחד, האחים והאחיות.

ש: השאלה היא ממה זה נובע. יש שתי אפשרויות. או מפני שהיה נוח להם מאוד במסגרת המשפחתית ולא התעניינו במה שנעשה מבחוץ. זאת אפשרות אחת. אפשרות שניה היא שהחוקן, הסביבה, לא קיבלה אותם.

אז מה כאן יותר נכון?

ת: אני חושבת שהאפשרות הראשונה . אני אף פעם לא הרגשתי לא-שייכת. כשמדברים על קיפוח או על, גם אחי, כשנזדמן לנו לדבר על זה, אין לי בכלל זכרונות שאני יוצאת דופן או לא שייכת. להיפך. במסגרת הכיתתית אני הייתי מאוד פעילה בועד הכיתה ובהפסקות תמיד הייתה לי חברה. זה שאחר כך לא הירשו לנו לקיים את הקשרים האלה אחר הצהריים, זה דבר בפני עצמו. כך שאני לא חושבת שבתקופה שאנחנו היינו אז בתל אביב היתה סביבה כל כך חזקה שדחתה נאמר אותנו. זה לא היה כך. להיפך. אני חושבת שבמובן מסויים באזור שאנחנו גרנו המצב הסוציו-אקונומי של המשפחה שלנו היה הרבה יותר טוב משל רבים אחרים מילדי הכיתות שלנו שאנחנו למדנו איתם.

ש: הבנתי. את עכשיו ציינת שבמסגרת הכיתתית לא היתה לך בעיה. היית מקובלת.

ת: כן.

ש: אבל העובדה שאת הגעת מסוריה ובבית דיברו ערבית בטח

ת: לא, דיברו עברית.

ש: דיברו עברית?

ת: כן.

ש: ההורים לא שמעו מוסיקה ערבית?

ת: לא.

ש: הם ניתקו את עצמם את אומרת מהתרבות הסורית הדמשקאית?

ת: לא הם לא ניתקו. קודם כל היתה שפה מעורבת ... אבל יותר בין אמי לאחיות שלה מאשר בין הוריי. ביניהם הם דיברו עברית.

ש: אמא בטח שמרה על מטבח סורי, נכון? מאכלים סוריים?

ת: כן, אבל אנחנו גם גרנו עם סבא וסבתא שלי, ההורים של אבא שלי. מה שנוגע למאכלים אז היום המשפחה שלי מתביישת בזה. אז באמת אנחנו אכלנו מאכלים. גם לא היה כל כך מקובל אז ללכת למסעדות, דברים מן הסוג הזה. אני מדברת על התקופה שאני הייתי ילדה. אז לא היה להם מגע עם תרבות אכילה ... דבר כזה.

ש: אז מבחינת התרבות היותר של לשמוע מוסיקה נניח, לא שמעו מוסיקה ערבית בבית?

ת: בוא אני אגיד לך, אנחנו היינו המשפחה הראשונה נגיד בבניין הזה המשפחתי שהיה לנו רדיו וזה היה כבר בתקופת מלחמת העולם השניה. מה שנוגע למה שאתה קורא מוסיקה אז מאוד אהבו שירים ארצישראליים. היה נהוג הרבה מאוד פעמים שכל המשפחה היתה מתאספת והיינו שרים. היתה לי דודה ששרה מאוד יפה והיינו מבקשים ממנה לשיר. זאת אומרת ככה בילו נגיד מבחינה זאת. זה גם מה שטוב.

ש: הדודה היתה זמרת ידועה?

ת: לא.

ש: אה, משהו ... משפחתי?

ת: כן.

ש: הבנתי. למשל לגבי עיתונים, ספרות?

ת: עיתונים, אנחנו מאז שעלינו לארץ קיבלנו את הארץ וקראנו עברית.

ש: עיתונות ערבית לא נכנסה הביתה?

ת: לא.

ש: בכיתה, הרי את הגעת בת חמש, בטח המבטא שלך היה איך אומרים מזרחי.

ת: שונה, לא כמו היום אתה מתכוון.

ש: לא כמו היום, כן.

ת: אני לא יודעת, זאת אומרת אני לא זוכרת

ש: מה שאני שואל אם על הרקע הזה לא היו לך קצת ... ?

ת: לא. קודם כל אני לא זוכרת איך זה היה.

ש: כשהיית נערה את לא זוכרת?

ת: לא. אני אף פעם לא דיברתי בחית ועין. האוזן שלי קלטה את החית ואת העין האלה ואיתם דיברתי כך.

אין לי בתחום. אבל מה שכן, למשל אצלנו לא הדליקו נרות בליל שבת. אני לא יודעת למה. אנחנו לא

היינו בבית מסורתיים בכלל. אפילו סבא שלי לא, וגרו עם סבא בבית.

ש: את רוצה לומר לי שהסבא והסבתא, שהשמות שלהם?

ת: פסח נתן ולאה.

ש: אני אשאל אותך גם ביחס לזה לאחר מכן.

ת: כן, כן.

ש: גם הם בדמשק לא שמרו על ...

ת: אני לא יודעת. מה שנוגע לדמשק באמת אין לי מושג. אבל אני יודעת מה התרחש אצלנו. לא קיימנו.

נגיד בראש השנה הוריי הלכו לבית הכנסת. סבא שלי היה הולך כל שבת אבל לא מטעמים, פשוט זאת

היתה חברה. אבל מה שהיה באמת מעניין, ואני בגיל מבוגר, במקצועי אני מורה לשעבר, הזדמן לי מספר

פעמים ללמד את סיפורי י.ל. פרץ. אז אני באמת קלטתי את מה שקרה. את כל ההווי של העיירה במזרח

אירופה אני הכרתי מצויין. אני רוצה להגיד שהמורים שלי לא היו ילידי הארץ.

ש: הם היו ילידי מזרח אירופה בטח?

ת: בדיוק. מנהגים, זאת אומרת שיחות על מנהגים או מנהגים, אני לא זוכרת נגיד שערכנו בכיתה קבלת

שבת. דבר שאחר כך הבנים שלי וכך הלאה כן קיימו. אבל המון המון דברים שקשורים בהווי החיים של

העיירה המזרח אירופית, אלה דברים שאני קלטתי, גם מתוך הספרות. כי לימדו אותנו גם את י.ל. פרץ

ואת כל הסיפורים למדתי ממש בגיל צעיר. לא היה שום דבר שהיה קשור בהווי החיים של דמשק

מבחינתנו. אני זוכרת, גם מפני שהבית שלנו וכל המסגרת שלנו היתה מאוד ישראלית, באמת ישראלית

במכוון. הם הרגישו שזה הבית. אני רוצה להגיד לך שאני את התופעה הזאת רואה עכשיו אצל הרבה

מיהודי אתיופיה שהזדמן לי לשוחח איתם גם כן. הרצון הזה להשתייך למקום שהם באו אליו, בניגוד

לעליה מרוסיה.

ש: דוקא אצלם את מוצאת סימנים ש-?

ת: הם עוד מדברים עברית.

ש: מבקשים להשתלב כמה שיותר מהר.

ת: כן. כנראה שגם אנחנו היינו פה כאלה.

ש: אני מבין אם כך שניסיתם, כפי שאת מבינה את זה היום, ניסיתם להשתלב בחברה הארצישראלית כי אולי התרבות שהבאתם אתכם לא נראתה לכם מודרנית מספיק?

ת: תראה, אני לא יודעת. אם אתה שואל לגביי או לגבי הוריי?

ש: לגבי הורייך כמובן.

ת: כי מה שנוגע אלי, אני נקלעתי למצב הזה, כן?

ש: ברור.

ת: אבל לגבי הוריי, אני לא יודעת אם זה ענין של תרבות. זה ענין של הווי חיים. אז היתה, כמובן לפני קום המדינה ותקופת המאורעות ומה שנקרא בשעתו כופר הישוב, אתה יודע מה זה?

ש: כן, בהחלט.

ת: זאת היתה אוירה כל כך ספוגת אידיאלים. זה היה מאוד נעים להשתייך לזה. היתה לי דודה מקיבוץ אפיקים למשל.

ש: שושנה פסח?

ת: כן. אז גם כן אנחנו היינו ... לא היה בתל אביב של אז שהיתה באמת עיר בורגנית ועיר של פועלים, זאת היתה ממש תל אביב הקטנה, לא היה נאמר איזה מין קו מנחה כזה של ציבור מגובש. גם כן היו עולים מכל מיני מקומות. בגימנסיה הרצליה היתה אוירה מאוד לאומית, גאה. על זה אנחנו התחנכנו. זו היתה תקופה אחרת. אי אפשר היום להבין.

ש: הבנתי. מה קורה בהמשך? את מסיימת את הגימנסיה ו-?

ת: סיימתי את הגימנסיה ולמדתי הוראה בסמינר לווינסקי. הפכתי מורה ביסודי. לימדתי 32 שנים.

ש: יפה מאוד.

ת: פרשתי והתחלתי, אז בדיוק התחילה העליה הגדולה מרוסיה.

ש: כשפרשת. בשנות השבעים את מתכוונת?

ת: לא. העליה של שנות התשעים.

ש: אה, של שנות התשעים? הגדולה האחרונה?

ת: נכון. פנו אלי ולימדתי באולפן. נהניתי מכל רגע. אז הציעו לי לנסוע

ש: ללמד גם במוסקבה?

ת: הייתי פעם במוסקבה ופעם בנובוסיבירסק. זהו.

ש: זה מעניין אותי – איך עם הרוסית?

ת: לא צריך לדעת. זאת אומרת ישנה כיתת הוראה של הלשון בדרך כלל.

ש: שלא חייבים לדעת את השפה שבה מדבר התלמיד?

ת: נכון. להיפך, זאת אומרת

ש: זה עדיף שלא.

ת: זה עדיף, כדי לדבר.

ש: הבנתי. אבל מתי שהוא גם התחנת אני מבין, נכון?

ת: כן, התחתנתי לפני הסיפור הזה כמובן.

ש: מתי? סתם ככה

ת: 1951 נישאתי.

ש: עם מר תלמי?

ת: לא. שמו היה חלמסקי.

ש: המוצא שלו היה מגרמניה?

ת: מגרמניה. מברסלב.

ש: ברלסב זה בפולין.

ת: עכשיו זה בפולין.

ש: אה, אז זה היה

ת: אז זה היה בגרמניה, כן. באמת המשפחה גם הציעה שם – חלמסקי זה מחלם וגם אותם יהודים מזרח אירופים, יהודי גרמניה הותיקים לא כל כך אהבו אותם גם כן.

ש: הם היו האוסט-יודן.

ת: בדיוק. האוסט-יודן.

ש: הבנתי.

ת: הוא עלה לארץ ב-1935. לא עם המשפחה. קודם עלה אביו. עם עלית הנאצים אביו עלה והוא עלה מאוחר יותר. אמו ואחותו ב-39, ממש ברגע האחרון.

ש: התחתנת איתו, הולדתם ילדים.

ת: התחתנתי ונולדו שני בנים.

ש: אמרי לי, בואי נתייחס ככה אל ענין המורשת. את לבנים שלך ניסית להקנות משהו מאותה תרבות אולי, אולי מאותה שפה של סוריה?

ת: לא היתה לי תרבות של סוריה אף פעם.

ש: לא רצית להקנות משהו מבית אבא, בית סבא?

ת: קודם כל הבנים שלי הכירו יפה מאוד את סבא וגם את סבא שלי. הם הכירו. אני לא יודעת אם זה מעניין אותך, אני אראה לך אז אולי אתה תבין שלא היתה לנו תרבות סורית. יש לי ספר שאבי בשעתו כשמלאו לו שמונים אנחנו נתנו לו כדי שהוא יכתוב זכרונות. תראה את העברית ואת כתב היד ואת הכתיב.

ש: הכל עברית?

ת: הכל. אני אגיד לך גם ממה זה נבע. במלחמת העולם הראשונה היגלו מן הארץ

ש: התורכים היגלו?

ת: כן. מורים מחנכים. היגלו אותם לעיר הפלך דמשק. הם באו לדמשק. למשל ריבלין, אביעזר ילין, בורלא. אלה באו לדמשק בתקופה שהוריי היו ממש בגיל ההתבגרות. הם אירגנו שם בית ספר עברי. בכלל הגיל הזה, גיל התבגרות זה גיל שסופג המון. זה מה שהוריי ספגו. בשבילם הם מחקו את דמשק. לא אמא שלי. אמא שלי חייתה בשתי ישויות למעשה. אבל אבי היה שייך לגמרי.

ש: את סיפרת לי כששוחחנו בטלפון על כך שאביך כתב יומן.

ת: בודאי. עכשיו אני גם אמרתי לך.

ש: זה אותו, על זה את מדברת?

ת: כן.

ש: מה היומן הזה?

ת: זה מספר על מוצא המשפחה, כי מוצא המשפחה שלנו בכלל מאודסה.

ש: מאודסה? מתי ההורים הגיעו לדמשק? לא ההורים, סליחה, המשפחה?

ת: המשפחה של אבי עלתה מאודסה לצפת. בצפת התחוללה ב-1837 רעידת אדמה. הרבה פעמים כשאני

מטיילת בגליל, בנצרת הייתי לא מזמן, אז אומרים – הנה, אלה שרידים של רעידת האדמה הגדולה.

המשפחה של סבא של אבי נהרגה כולה ונשאר רק סבו של אבי.

ש: ששמו היה?

ת: אליעזר. נלך לפי זה.

ש: כן.

ת: היתה איזו שהיא אגודת חסד או משהו כזה. היו כמה ילדים יתומים כאלה שהעבירו אותם מצפת

לדמשק.

ש: למה דוקא לדמשק?

ת: כי דמשק בתקופה התורכית היתה עיר מאוד מאוד חשובה. וגם כנראה, כך אני מבינה, הציבור היהודי

היה מאוד מלוכד. כך אני מסבירה את זה.

ש: לא, כי אני שואל למה דוקא לדמשק ולא למשל לירושלים או לחברון?

ת: זאת ... אני לא יודעת איזו ... זו היתה. מעבר לסיפור הזה אני לא יודעת שום דבר.

ש: או.קיי. אז הוא כותב יומן האבא?

ת: כן. הוא מספר את תולדות המשפחה ומספר על עצמו בתור ילד בדמשק. הוא התחיל ללמוד בחדר

שנקרא כותאב. אחר כך הגיעו המורים מן הארץ אז הוא הלך לבית הספר העברי ולמד שם. אחר כך הוא

הצטרף לאגודת מכב"י. ההווי שלהם היה סביב זה.

ש: סביב מכב"י ובית הספר העברי.

ת: כן.

ש: תנועת מכב"י אני מבין שהוא היה חבר פעיל בה, נכון?

ת: כן. יש לי גם מחברת פרוטוקול שאני שומרת אותה מ-1918. התחילו לכתוב את, בסוף אבי היה הגזבר

של אגודת מכב"י.

ש: הוא מדבר גם על הקשרים עם ארץ-ישראל, עם הישוב?

ת: בודאי. הם גם עלו באיזה שהוא כנס, יש תמונה שלהם בבית ספר למל. אם אתה מכיר את בית ספר

למל

ש: כן, בירושלים.

ת: כן. אז הם כל הזמן, אחר כך בתור ספורטאי הוא עלה גם כן לאחת המכביות.

ש: הוא התחרה?

ת: הוא התחרה, כן.

ש: את זוכרת איזו קבוצה היתה? מה גודל הקבוצה שהגיעה ממכב"י דמשק?

ת: אני לא יודעת. מי שהתמנה אני משערת.

ש: בסדר. הוא גם מספר על איך הוא נקלט בארץ אחרי שהוא עלה?

ת: זהו, שזה דבר שאנחנו הרבה דיברנו עליו. הוא כתב הרבה על דמשק. יש כמה דפים שבהם הוא מספר על התקופה הראשונה שבין לבין גם את הסיפור שאנחנו חזרנו לבלודאן. ... הוא נעצר. ובכל פעם שאנחנו ביקשנו שימשיך לכתוב היה לו איזה שהוא מחסום. פה באמת הניכוס של אחי ושלי שלא היו לו זכרונות הכי נעימים. כי היו לנו קשיי פרנסה. יכול להיות שהוא גם נתקל באיזו שהיא אפליה או איזה יחס שלילי. הוא לא כתב יותר.

ש: הוא לא כתב, אני מבין. אבל אולי הוא דיבר בבית על זה?

ת: לא.

ש: לא ידעתם שום דבר?

ת: ידענו שקשה מאוד לשרוד. רמת החיים היתה מאוד נמוכה. אבל זה היה, בתל אביב באזור שגרנו אנחנו זה היה דבר מאוד שכיח.

ש: היה די שכיח?

ת: כן.

ש: אבל אני מדבר על הענין של האפליה המסוימת.

ת: הוא אף פעם לא דיבר.

ש: זה היה קשה לו או מה הסיבה?

ת: הוא לא דיבר. כנראה שהיה להם ביטוי במסגרת המשפחתית. היו לו קשרים עסקיים. בשלב יותר מאוחר הוא היה שותף במפעל צמר שנקרא מרינו.

ש: בתל אביב?

ת: לא, זה היה ליד פתח תקווה המפעל. אבל אז התחילו באמת אנשים, עד אז לא אירחנו אנשים זרים בבית. אבל אז, זה היה כבר לאחר קום המדינה, אירחנו אנשים

ש: אשכנזים את מתכוונת?

ת: אשכנזים, בדיוק. לא היה, נגיד ספרדים ואשכנזים, לא היה כל קשר בתקופה שאני גדלתי, בינינו לבין אנשים אשכנזים. בכלל לא.

ש: בואי נבדוק את הענין, הזכרת קודם שמות. איך היה נהוג לתת את השמות לילדים? לפי מה?

ת: קודם כל השמות גם כן השם של סבא שלי שעל שמו נקרא נתן אחי הוא שחאדה. שחאדה זה משהו כמו נתן. השם של סבתא שלי, אצל הספרדים נהוג לתת שמות עוד בחיי הסבים והסבתות. חולקים להם כבוד. שמה של סבתא שלי היה לילו או לילי. אז כשעלינו לארץ הם החליטו לקרוא לי לאה.

ש: לעברת את השמות.

ת: בדיוק. למשל השם של אמא שלי זה בהיה. אז הם שינו את זה לבתיה.

ש: השאלה היא למי נתנו את הכבוד? להורים מצד האב או להורים מצד האם?
 ת: אני חושבת שקודם כל מצד האב. כי אני מבינה לפי השמות שאנחנו קיבלנו. אני הבכורה קיבלתי את שם סבתי מצד אבא. אחי את שם דודי מצד אבא. רק אחי חיים, שם אבא של אמי היה ויקטור, שזה חיים כנראה

ש: פחות או יותר.

ת: אז קראו לזה חיים.

ש: הבנתי. אבל זה הנוהג אני מבין ...

ת: כן. אנחנו במשפחה של הרבה לאה והרבה נתן.

ש: הבנתי. בבית אצלכם, האבא והאמא עסקו בענייני קליטה ועזרה לעולים חדשים מסוריה? את זוכרת משהו בעניינים האלה? אולי קשרים עם ארגון יהודי סוריה או אגודות צדקה?

ת: כן, אבל בתקופה יותר מאוחרת.

ש: ספרי על זה קצת. מתי זה התחיל?

ת: כמובן לאחר קום המדינה. אמא שלי תקופה מסוימת, ובהתנגדות מאוד חריפה של אבא שלי, אם אתה רוצה קצת סימנים למזרחיות, אז היא היתה חברה בארגון אמהות עובדות.

ש: אבל היא לא עבדה.

ת: היא לא עבדה אבל היא התנדבה והיתה מגיעה לכאן ליבנה.

ש: לרחוב יבנה?

ת: לא, ליבנה, שהיתה אז מעברה.

ש: אבל לא היו שם סורים. היו שם סורים?

ת: לא. בלי שום קשר.

ש: בלי שום קשר. כן, אבל אני שואל יותר

ת: הבנתי, אז לא. העליה נאמר מסוריה היתה טיפין-טיפין. היתה עלית נוער גדולה. אז ... באו והדוד שלי מאפיקים שנפטר, מנחם, שהיה פעיל מאוד, העלה יהודים בשעתו.

ש: הוא דוד שלך מצד?

ת: הוא לא דוד. הוא בעל של ... אבל בכל אופן המשפחה שלנו הגיעה כולה לפני מלחמת העולם השנייה, או במהלכה.

ש: אחרי שנים, נניח שנות הששים, שבעים, שמונים, אולי תשעים, נוצרו קשרים בין המשפחה, אני מדבר יותר לכיוון שנות הששים, בין המשפחה לבין ארגון יוצאי דמשק?

ת: כן. אבא שלי היה באמת, אני לא יודעת אם בשנות הששים או מתי זה בדיוק התחיל, אבל הוא היה מאוד פעיל בארגון יוצאי דמשק. יותר מכך, אח שלו שנחטף בשעתו במילאנו

ש: את מדברת על?

ת: על דוד.

ש: דוד פסח?

ת: המשפחה של אחי רצתה לתרום סכום מסויים ואבי הציע להם לתרום את זה לארגון יוצאי דמשק. יש להם מרכז ליד התחנה המרכזית

ש: הישנה. ברחוב ראש פנה 3.

ת: נכון. הם הקימו אולם גדול. הכוונה היתה להקים ספרייה, אבל זה לא כל כך ... אז אני מאוד מאוד הייתי פעילה, עזרתי לאבי בענין הזה.

ש: איך עזרת לאבא?

ת: הכוונה היתה באמת להקים ספרייה. אז מכרה שלי היתה מנהלת בית ספר ביאליק. אני פניתי אליה ובשיתוף פעולה החלטנו להקים ספרייה וחדר עיון לילדי בית ספר ביאליק.

ש: במסגרת האולם הזה שבנו במרתף?

ת: נכון. פנינו גם לעיריית תל אביב. הדברים התחילו לרוץ, אתה יודע איך זה בארגונים, אז מישהו שם וטו והענין נעצר.

ש: זאת אומרת שיתוף הפעולה בין בית הספר ביאליק לעיריית תל אביב נעצר?

ת: כן.

ש: למה זה נעצר?

ת: כי מישהו חשב שזה יהיה הרבה יותר רווחי להפוך את האולם לאולם ארועים. הועלה דבר כזה ואני חושבת שזה מה שקורה ...

ש: אה, מישהו מארגון יוצאי דמשק שם רגל?

ת: כן.

ש: ובאמת את יודעת אם פתחו עם זה אולם לבריתות

ת: כשאבי נפטר אז, כן. היו כבר כמה ארועים שם, אבל מאז שאבי נפטר ניתק הקשר.

ש: מאז שאביך נפטר ניתקתם קשר?

ת: כן ואני לא יכולה להגיד מה קורה שם.

ש: את לא ניסית יותר לחדש את הקשר?

ת: לא. אין לי ענין. אלה אנשים שאני לא מכירה אותם. לא את מי שאתה חושב. שום דבר. הם זרים לי באותה מידה כמו כל אחד אחר.

ש: כן, אבל בסך הכל האבא תרם והשקיע שם. זה לא מעניין אותך?

ת: לא, מפני שזה גרם לכאב לב רב מאוד כשהענין ככה התמוסס. החלטנו להניח את זה.

ש: הבנתי. יש עוד איזו שהיא פעילות שקשורה, עזרה אולי? למשל בעליה האחרונה של שנות התשעים, היה איזה שהוא קשר?

ת: אז זהו, בשנים האלה באמת, קצת לפני שנות התשעים, אני חושבת '89 כשבאמת יש עליה, אז נהגו לא רק בקשר לזה אבל אבא שלי נהג לחלק מלגות לסטודנטים יוצאי דמשק. גם בזה אני עזרתי לו. ואז, בערב חלוקת המלגות, היו תמיד מזמינים עולים חדשים מדמשק שסיפרו על העליה וכך הלאה. אבל את הקשר הממשי, היה אדם אחד, לא זוכרת מה שמו, שהוא היה זה שטיפל בעולים האלה.

ש: את מדברת על קלש?

ת: לא, לא קלש.

ש: שטח מצליח?

ת: מצליח, כן. אתה בקיא מאוד.

ש: כן, אני מכיר.

ת: אז זהו, מצליח.

ש: באמצעות מצליח?

ת: כן.

ש: את המלגות חילקתם באמצעות ארגון יהודי דמשק?

ת: לא.

ש: דרך מי? מה היתה המסגרת?

ת: מי מימן את המלגות?

ש: אני הבנתי שאבא שלך.

ת: אבא שלי והמשפחה במילאנו.

ש: מתי התחילו לחלק את המלגות?

ת: אני לא זוכרת שנה, אבל זה באמת משהו אולי '83 ... משהו מין הסוג הזה.

ש: מתי היה הארוע הזה במילנו?

ת: הארוע במילנו היה ב-'77, '78.

ש: אני הבנתי שהמשפחה תרמה סכום מיד לאחר מכן, לא?

ת: לא, לא מיד לאחר מכן.

ש: אה, לא מיד לאחר מכן?

ת: לא. קודם היתה תקופה שלא ידעו מה עלה בגורלו ושהוא נחטף. עברו כמה שנים קשות ואחר כך מצאו

את הגופה וכך הלאה, ואז התחילה ...

ש: ואת לא זוכרת איזו שנה זו היתה?

ת: אני יכולה לברר.

ש: או.קיי. באמצע שנות השמונים פחות או יותר. ומאז מתחילים לחלק מלגות?

ת: כן.

ש: את אומרת שלא באמצעות ארגון יהודי דמשק שבראש פנה, אלא באמצעות שטח מצליח?

ת: אה, אתה כבר מכיר את הפילוג?

ש: אני מכיר, כן.

ת: לא. בשעתו לא היה פילוג עדין. זה היה בחסות ארגון יוצאי דמשק. אמנם בפעמים הראשונות זה לא

התקיים. פעם זה התקיים באולם בתל אביב.

ש: לא חשוב.

ת: לא משנה.

ש: מה שאני רוצה להבין זה אם זה התקיים במסגרת ארגון יוצאי דמשק שבראש פנה 3, או באמצעות

הארגון של שטח מצליח או העמותה של עאבס אולי?

ת: תראה, לא. העמותה של עאבס

ש: היא עמותה בפני עצמה.

ת: כן. מצליח בשעתו היה בתוך הארגון

ש: של יוצאי דמשק?

ת: של יוצאי דמשק. אני הכרתי אותו רק במסגרת הזאת אבל ידעתי שיש גם זרמים תת-קרקעיים. עכשיו

אני מבינה שזה התפוצץ כל הענין.

ש: כן, יש משהו בזה. אז עד מתי חילקו את המלגות האלה, עד איזו שנה?

ת: אני חושבת שעד '90, '91.

ש: את רוב המלגות חילקו בעיקר ל-?

ת: לא, לא בעיקר. את המלגות חילקו לסטודנטים יוצאי דמשק.

ש: וגם לעולים חדשים שלמדו, שהיו ...

ת: גם לעולים חדשים אבל יוצאי דמשק בלבד.

ש: כן, הבנתי. את אומרת שכל התקופה הזו זה היה במסגרת הארגון של יוצאי דמשק?

ת: נכון.

[סוף הראיון]